

## Románské jazyky

Problematika spojená se vznikem románských jazyků se rozpadá na dvě základní části. První částí jsou reálné změny v jazyce a druhou vznik písemných systémů, jmen pro jazyky a vnímání vlastního jazyka jako odlišného od latiny a jiných románských jazyků.

### ZMĚNY V JAZYCE A JEJICH PŘÍČINY

V latině došlo během její historie k řadě změn. Na cestě z indoevropského prajazyka došlo např. ke sloučení aoristu a perfekta, redukci počtu pádů atd. Po té, co latina získala psanou podobu, lze v různé míře sledovat změny na základě písemných dokladů. Na cestě do románských jazyků došlo ke změnám ve všech jazykových plánech – v hláskosloví, gramatickém systému, slovní zásobě. Některé vývojové tendence, které se později uplatnily v románských jazycích, můžeme sledovat už v archaické latině.

Vývoj latiny však není sám o sobě odpovědí na otázku, proč došlo k rozrůznění na jednotlivé románské jazyky. V jiných případech se totiž jazyk vyvíjí, ale zachovává si jednotu. Příkladem může být např. řečtina, která prodělala řadu změn, ale do dnešní doby zůstala jedním jazykem – novořečtinou. Vzhledem k velikosti a různorodosti římské říše se zdá být intuitivní vysvětlení, že vznik románských jazyků byl způsoben regionálními odlišnostmi, které začaly nabývat na významu po rozpadu římské říše a celkovém zhoršení možnosti vzájemné komunikace. Na základě výzkumů se však ukazuje, že ačkoliv **regionální rozdíly nepochybně existovaly**, byla **významná i relativní jednota**, která se udržela ještě několik století po pádu západořímské říše.

### Proč se jazyk vyvíjí?

Na otázku po příčinách vývoje jazyka neexistuje jednoduchá odpověď s obecnou platností. mezi příčinami se uvádí např.:

- tendence systému k rovnováze: snaha o pravidelnost systému;
- tendence k ekonomičnosti: odstraňování redundancí<sup>1</sup> apod.;
- zachování odlišnosti určitého prvku od jiných prvků;
- analogie;
- snaha o „průhlednost“ formy<sup>2</sup>
- úspora úsilí (např. při artikulaci, snadné přijímání forem blízkých starým formám);
- vliv jiného jazyka;
- společenské příčiny: vliv školy a různých jazykových institucí, vliv psané formy jazyka, vliv společenských elit a literatury, politické souvislosti, společenská tabu apod.;
- psychologie uživatelů: expresivita, lidová etymologie apod.

Obvykle se rozlišují **vnitřní** a **vnější** příčiny. Za **vnitřní** se pokládají příčiny vycházející ze **systému jazyka** a za **vnější** příčiny ležící **mimo jazykový systém** (obvykle se mezi ně řadí příčiny psychologické a společenské povahy, vliv jiných jazyků apod.). Zařazení určité příčiny do jedné ze skupin je mnohdy problematické. Vychází např. analogie ze systému nebo patří mezi psychologické příčiny? Jednotlivé lingvistické teorie se liší v pohledu na to, které příčiny jsou vnitřní a které vnější. Fischer (2007: 31) uvádí, že lingvisté vycházející z formální gramatiky pokládají veškeré příčiny mimo syntax za vnější, lingvisté zabývající se

<sup>1</sup> Např. opakované vyjadřování určitého prvku, např. rodu v češtině: „Ona to udělala sama“; „U řeky stojí pěkná malá chata.“

<sup>2</sup> Tendence používat formy, jejichž struktura je zřejmá - např. analytická forma (např. pomocné sloveso + neurčitý slovesný tvar – *aperta est* atd.) místo syntetické formy (např. slovesa s koncovkou – *aperitur* atd.).

kreolskými jazyky naopak řadí mezi vnitřní příčiny i zpomalení tempa řeči a další lingvisté považují za vnější příčiny jen to, co leží mimo lidský organismus (mezi vnitřní příčiny tedy spadají i příčiny psychologické povahy).

Jedna příčina může také patřit do obou skupin zároveň nebo se na jedné změně v jazyku podílí příčiny vnitřní i vnější (změna např. vychází ze systémových důvodů, ale na rozšíření a prosazení se významně podílí společenské faktory).<sup>3</sup> Fischer (2007: 32) klade důraz na to, že nelze jednostranně upřednostňovat jeden typ příčin a ostatní zanedbávat (např. nebrat v úvahu společenské faktory).

Některé faktory a tendence mohou být protichůdné. Přítomnost určitého faktoru nutně neznamená, že musí dojít ke změně. Výsledek je vždy závislý na vzájemné **souhře mnoha faktorů**. Přesně stanovit, **proč došlo k určité změně na určitém místě a v určitém čase**, je často **velmi obtížné**, ba téměř nemožné. Často se musíme spokojit s výčtem možných faktorů a s odhadem jejich významu na základě různých informací (doklady změn, zprávy o jazyce, připodobnění k modelům známým ze současnosti nebo z jiných jazyků apod.).

### **Inovace a změna**

Fischer (2007: 32nn.) dále rozlišuje ve vývoji jazyka inovaci a změnu. Inovace je záležitostí jednotlivců a může se za příznivých okolností stát změnou. Uživatelé jazyka si nejvíce uvědomují odlišnosti v oblasti fonetiky a lexika, a proto lze u těchto inovací předpokládat společenské příčiny ve větší míře než u syntaxe, která je více abstraktní a mluvčí si odlišnosti v této oblasti uvědomují méně. V syntaxi lze tedy naopak očekávat spíše příčiny systémové povahy. Také u antických gramatiků můžeme sledovat, že se zabývají zejména pravopisem (resp. opravou chyb vzniklých na základě změn ve výslovnosti) a slovní zásobou.

### **Dynamika vývoje**

Je otázkou, jakým způsobem a tempem vývoj probíhal. Proti dříve rozšířené představě vývoje postupujícího v podstatě stejným tempem po mnoho století prosazují někteří badatelé názor, že v určité době se vývoj významným způsobem **urychlil**. Došlo k tomu pravděpodobně v souvislosti se zmizením či alespoň oslabením jednotící normy<sup>4</sup> v období po pádu západořímské říše a s politickou fragmentací území bývalé římské říše.

Nerovnoměrný průběh změny v čase je podle Fischer (2007: 34) typický. Zpočátku se určitý jev objevuje jako inovace u malého počtu mluvčích a je omezena na některé kontexty. Vlivem různých faktorů (např. společenských – prestiže apod.) se může zvýšit četnost užívání. V okamžiku, kdy se stará i nová forma užívají téměř stejně často, uživatelé jazyka přestávají vnímat rozdíl mezi nimi a přiklání se obvykle k nové formě. Změna se stává normou a v podstatě ji už nelze zastavit.

### **JMÉNA JAZYKŮ**

Změny v jazyce a změny v postoji mluvčích k jazyku (tzv. metalingvistické změny) nejsou totožné a nemusí se bezprostředně podmiňovat. Problematické je již stanovení hranice, kdy lze mluvit o jiném jazyku a nikoliv o dialektu. Nelze za ni však automaticky pokládat okamžik, kdy vznikne nebo je doloženo nové pojmenování.

Příklady z moderních jazyků dokládají, že faktická odlišnost jazykových variant nemusí odpovídat vnímání mluvčích o jednotě jazyka a pojmenování jazyků. Pod označením **moderní arabština** je zahrnuta řada „dialektů“, které nejsou navzájem všechny srozumitelné. Pro mnohé nevzdělané mluvčí je mluvená spisovná arabština nesrozumitelná. Nikdo však nepochybuje o jednotě arabštiny. Podobná situace je v **čínštině**. Pojmenování **norština**

<sup>3</sup> Viz Fischer (2007: 33n.).

<sup>4</sup> Viz Varvaro (1998: 74).

naopak vzniklo bez výrazných předchozích změn v jazyce. Moldavština má ke spisovné rumunštině blíže než některé rumunské dialekty. Označení *moldavština* vzniklo pouze z politických důvodů.

**Změny v jazyce také nejsou samy o sobě důvodem ke změně jména jazyka.** Příkladem může být řečtina, kde proběhla řada změn, ale jméno jazyka zůstalo zachováno.

Pokud jde o latinu a románské jazyky, nemáme **až do 9. století** doloženo jiné označení než *latina*. V té době existoval standardizovaný psaný jazyk používaný málo početnou literární špičkou a velké množství lokálních forem mluveného jazyka, které ani nemusely mít označení (podobně jsou jména pro kreolské jazyky teprve pozdějším vynálezem lingvistů). V dokumentech koncilu v Tours se objevuje termín *rustica Romana lingua* (r. 813), který je úzce spojen s Alcuinovou reformou výslovnosti. Označuje však především nereformovanou výslovnost. Za první doklad jména pro francouzštinu pokládají někteří badatelé termín *francisca (voce)*, který se nachází na epitafu papeže Řehoře V. z konce 10. století. Tato interpretace však není jednoznačná, viz Clackson – Horrocks (2007: 226nn.).

Vytváření **jmen pro románské jazyky** nespadá do karolínské doby, ale přibližně do let **1000–1300**. Na různých místech k tomu dochází v rozdílné době a je to spojeno s psaným projevem v daném jazyce a s politicko-společenskou situací. Zavedení jména pro jazyk je těsně spjata **s mocnými, ale málo početnými skupinami a s existencí psané podoby**. jedná se o změnu **shora**, kterou někdo prosadí svou **autoritou**.

## JAK DOŠLO KE VZNIKU ROMÁNSKÝCH JAZYKŮ?

Na tuto otázku neexistuje jedna všeobecně přijímaná odpověď. Badatelé různých lingvistických specializací se snaží najít model, který by byl co nejpravděpodobnější.

### Starší modely

Předpokládalo se, že existovaly různé regionální varianty latiny, ze kterých se již relativně brzy vyvinuly jednotlivé románské jazyky. Každá varianta či dialekt měla své osobité rysy, které pokračovaly do příslušného románského jazyka a které ho odlišovaly od ostatních jazyků. Tím se také vysvětlovalo rozštěpení latiny na jednotlivé románské jazyky. Svědectví koncilu v Tours bylo interpretováno jako konstatování toho, že existuje románský jazyk odlišný od latiny. Tento jazyk však měl vzniknout ve více či méně vzdálené době před koncilem.

Někteří lingvisté se domnívali, že na území římské říše existovala diglosie. Vedle latiny měl existovat protorománský jazyk, ze kterého se pak vyvinuly jednotlivé románské jazyky.

### Novější modely

Později se však začal prosazovat jiné přístupy, které se staví proti ranému rozštěpení latiny na jednotlivé románské jazyky a celkově jinak pojmají situaci v latině i konstituování románských jazyků. Proti původním představám se ukazuje, že **latina byla obdivuhodně jednotná** i přes všechny regionální rozdíly, které bezpochyby existovaly. Řada změn v jazyce se objevuje na dokumentech z **celého území** římské říše bez ohledu na to, jaké prvky převládnu v příslušném románském jazyce. Dokladem tohoto tvrzení může být i neúspěšný pokud určit na základě jazykových rysů původ Egerie, jejíž cestopis je jedním z nejznámějších textů s prvky lidové latiny.

První zprávy o významnějších regionálních odlišnostech pocházejí podle Hermana (1997: 140n.) z 5. století, rozdíly však nebránily v porozumění. Löfstedt (1980: 119) uvádí pro dialektální odlišnosti v textech až 7. – 8. století. Relativní jednota latiny také trvala mnohem déle než se předpokládalo. Ani církevní autoři se nezmiňují o tom, že by odlišnosti v dialektech mohly ohrozit porozumění textům. Požadují pouze pomalé čtení a pečlivou výslovnost. Podle Varvara (1991: 47) **nelze dokázat existenci diglosie** a pokládá ji za

nepravděpodobnou. Rovněž **odmítá reálnou existenci protorománského jazyka**, je to podle něj pouze **intelektuální konstrukt** (viz kapitola *Definice pojmů*).

#### **Představa A. Varvara<sup>5</sup>**

Varvaro (1991: 46nn.) znázorňuje situaci v latině jako **pevnou**, ale **elastickou kopuli**, pod níž působí různé síly (inovace, expresivita, odchylky atd.). Tato kopule představuje normu, která **umožňuje bohatství variací**, protože je souvztažným bodem pro všechny variace. Ty byly podobné a byly s normou neustále konfrontovány. Latina tedy byla **jedním jazykem s množstvím registrů a variant**.

Na udržování normy měly významný vliv **společenské elity a prestižní centra**. Vývojové tendence měly šanci na větší rozšíření pouze v případě, že byly **akceptovány elitami**. Např. vliv keltského substrátu byl pravděpodobně z těchto důvodů velmi omezený.

Po zničení zastřešující normy se společný souvztažný bod ztrácí, a proto dochází k úbytku variant a k příklonu k některým z nich. K tomu došlo v důsledku politických a společenských změn v období **po pádu západořímské říše**. Neprojevovalo se to však stejně rychle ve všech částech bývalé římské říše. Tam, kde senátorská aristokracie měla silnou sociální pozici, kde fungovaly nadále školy, kde se intenzita obchodního a kulturního styku snižovala pomalu, zaujala lokální forma jazyka pozici normy později, protože to nebylo tak nutné. Naopak v oblastech izolovaných, s probíhající romanizací nebo vystavených invazím byl vývoj rychlejší.

#### **Představa R. Wrighta<sup>6</sup>**

Wrightův pohled je v řadě bodů podobný představě A. Varvara. Klade důraz na celkový společensko-historický kontext a stav známý z moderních jazyků. Situaci v latině Wright (2002: *passim*) často srovnává s dnešní angličtinou, která je vzhledem k velkému rozšíření po celém světě velmi dobrým příkladem.

Také Wright zastává názor, že na území římské říše existoval **pouze jeden jazyk**, který byl uvnitř velmi diferencovaný a bohatý. Staví se tedy rovněž proti konceptu diglosie. Tato jednota trvala podle Wrighta velmi dlouho. Ještě **ve 13. stol.** byla **západní románská Evropa** chápána z jazykového hlediska jako dialektálně rozrůzněná, ale **v zásadě jednotná oblast**. Také v dnešní angličtině jsou značné rozdíly, přesto zůstává stále jedním jazykem. Rovněž jazyk, kterým se mluvilo v západní románské Evropě, mohl podle něj zůstat jednotný (bez ohledu na to, zda by se jmenoval *latina* nebo např. *románština* či jinak).

Jak a proč došlo k diferenciaci? Wright (2002) klade rozštěpení na jednotlivé románské jazyky do souvislosti jednak s Alcuinovou reformou výslovnosti a jednak s politickou situací.

#### **Alcuinova reforma a karolínská renesance**

Zhruba v období vlády Karla Velikého se ve Francké říši odehrává tzv. **karolínská renesance**. Panovník se snažil o pozvednutí vzdělanosti a za tím účelem shromáždil na svém dvoře řadu vzdělanců z různých míst Evropy.

V písemném projevu se tehdy používalo starého latinského pravopisu (míra správnosti závisela na vzdělanosti pisatele). Při čtení psaného textu se však používala každodenní výslovnost mluveného jazyka, která od doby vzniku pravopisu prodělala řadu změn. Wright (2002) uvádí, že situace se mohla podobat dnešní angličtině, jejíž pravopis se děti učí po celých slovech. Zároveň upozorňuje, že je mylný všeobecně sdílený názor, že tzv. **fonetický<sup>7</sup>**

<sup>5</sup> Alberto Varvaro je významným romanistou působícím v Neapoli.

<sup>6</sup> Roger Wright se významnou osobností zabývající se pozdní latinou a románskými jazyky. Svým dílem přinesl nové pohledy na vývoj latiny a konstituování románských jazyků. Působí v Oxfordu ve Velké Británii.

<sup>7</sup> Fonetický není v pravém slova smyslu žádný pravopis. Tímto termínem se označuje princip „jedna hláska – jedno písmeno“, který je v praxi více či méně realizován.

pravopis je lepší než pravopis nefonetický nebo než obrázkové písmo. Wright (2002: 321) upozorňuje, že fonetický pravopis je snazší pro psaní, ale těžší pro čtení. Z objektivního hlediska tedy nebylo potřeba žádnou reformu provádět.

Mezi učenci na Karlově dvoře měl významné postavení **Alcuin**, který byl pověřen revizí liturgických textů, s čímž souviselo i stanovení standardizované výslovnosti. Z této doby (cca z r. 799) pochází také jeho spis *De Orthographia*. Alcuin pocházel z Britských ostrovů, kde se nemluvilo románským jazykem, a proto se latinu všichni museli naučit jako cizí jazyk. Při čtení se zde proto používal princip „jedno písmeno – jedna hláska“, který Alcuin využil při své reformě výslovnosti. Byl vypracován nový systém výslovnosti a duchovním bylo nařizováno, aby liturgické texty tímto způsobem předčítali.

Důsledkem reformy bylo, že bohoslužby přestaly být srozumitelné nejen pro zcela negramotné, ale pro všechny, kteří neovládali reformovanou výslovnost (Wright 2002: 347n.). Platilo to i o kázáních, která si kněží nesměli sestavovat sami, ale museli je číst ze sbírek kázání.<sup>8</sup> Tento nepříjemný aspekt vedl k tomu, že **koncil v Tours v roce 813** nařídil pronášet **kázání v rustica Romana lingua**, čímž se mínila nereformovaná výslovnost umožňující porozumění pro všechny věřící. Zmíněný výrok koncilu v Tours tedy není dokladem toho, že by si elity uvědomily existenci nějakého nově vzniklého jazyka odlišného od latiny. Jazyk byl stále jeden, ať ho nazveme latina nebo románština. Nová byla uměle vytvořená výslovnost psaných textů.

Reformou výslovnosti se nicméně otevřel prostor pro vznik nových pravopisných systémů a na to navazující rozštěpení dosud jednotného jazyka. Reforma je také obvykle pokládána za mezník, od kterého se z jazykového hlediska datuje středověká latina. Rok 813 je symbolickým mezníkem, popisované procesy probíhaly v širším období. Wright opět provádí srovnání s angličtinou a ukazuje, že kdyby se např. Britové rozhodli udělat reformu pravopisu, mělo by to pravděpodobně podobné odstředivé důsledky jako Alcuinova reforma.

Reformy tohoto typu se jeví v tomto světle jako problematické. Neblahé důsledky měl i „návrat ke klasické latině“ v období renesance a humanismu, který z latiny definitivně udělal mrtvý jazyk.

### Vliv politických elit

Wright (2002: 32nn. a 349nn.) si dále všímá role, jakou sehrála při vzniku románských jazyků **politika a raně středověký nacionalismus**. Nacionalismus nelze chápat stejně jako dnes. Důležité bylo zejména začlenění do určitého politického útvaru (srov. německy mluvící obyvatelé českých území, kteří se pokládali za Čechy).

V raném středověku docházelo ke konstituování různých politických útvarů, jejichž představitelé měli zájem vymezit se proti okolním útvarům a vybudovat tak svoji identitu. Jedním z nástrojů pro dosažení tohoto cíle se stal i jazyk. Začaly se vytvářet **pravopisné systémy**, které měly podtrhnout odlišnost vlastního jazyka od jazyka sousední země. Není třeba zdůrazňovat, že představa o zásadní odlišnosti jazyka na obou stranách administrativní hranice je v dané situaci absurdní. Wright (2002: 35n.) uvádí, že někdy se záměrně stanovovaly **jiné znaky pro hlásku vyslovovanou stejně** v jazyce obou sousedících území. Na území bývalé západořímské říše jistě existovalo množství dialektů a jazykových variant. Vývoj by však patrně pokračoval jinak, kdyby se politické elity nesnažily vymezovat pomocí jazyka.

Tyto skutečnosti korigují představu, že vznik románských jazyků byl způsoben pouze reálným vývojem jazyka z lokálních variant, které byly navzájem natolik odlišné, že z nich vzniklo množství románských jazyků.

<sup>8</sup> Viz Wright (2002: 140n.).

Také dnes můžeme pozorovat snahu vymezit se pomocí jazyka. Wright uvádí příklad bývalé Jugoslávie. Srbština a chorvatština jsou v podstatě jedním jazykem, srbština se však zapisuje cyrilicí a chorvatština latinkou. V souvislosti s válečným konfliktem došlo ke snaze oba jazyky pokud možno co nejvíce odlišit, a proto se např. začala znovu používat některá archaická slova. Dalším příkladem může být Španělsko, kde se některé oblasti snaží o to, aby místní dialekt dostal status jazyka (jedná se např. o asturštinu, leónštinu či valencijštinu). Vlastní jazyk se stává politickým nástrojem pro prosazení zájmů dané oblasti.

**ROMÁNSKÉ JAZYKY A PRVNÍ PÍSEMNÉ DOKLADY**

Románské jazyky se dělí na dvě velké skupiny: **východní** a **západní**. Mezi západní patří jazyky Galie, Hispánie a severní Itálie, mezi východní zbytek Itálie a jazyky Balkánu. Některé jazyky jsou na pomezí a lze je zařadit do obou skupin (katalánština, dalmatština).

Rozlišovacím kritériem je **zachování koncového -s** a **sonorizace intervokálních -p-, -t-, -k- na západě**, kdežto na východě -s mizí a k sonorizaci nedochází. Pro západní jazyky se také předpokládá silnější přízvuk, který měl způsobit např. ztrátu koncových vokálů tam, kde se na východě zachovaly.

Zamboni (2000:102–103) proti tomu představuje dělení na jazyky **severní** (Galie, severní Itálie) a **jižní** (Hispánie, Sardinie, střední a jižní Itálie, Balkán). Nepoužívá fonetická, ale gramatická kritéria.

Severní jazyky	Jižní jazyky
podmět je příznakový, vývoj partitivní konstrukce	předmět je příznakový, vývoj akuzativu s předložkou
klitická osobní zájmena ve funkci podmětu jsou obligatorní	osobní zájmena nejsou obligatorní
shoda participia perfekta ve slož. časech	není shoda participia perfekta ve slož. časech
pomocná slovesa „mít“ i „být“ ve slož. časech	pouze sloveso „mít“ ve slož. časech

**Hlavní románské jazyky**

Mezi hlavní románské jazyky (dosud užívané i vymizelé) patří:

Hispánie:	španělština, portugalština, katalánština
Galie:	francouzština, okcitánština, frankoprovensálština
Itálie a přilehlé oblasti:	italština, sardština, rétorománština
Balkán:	dalmatština, rumunština

Podrobnější přehled románských jazyků a dialektů je uveden např. na <http://www.orbilat.com> nebo v různých publikacích věnovaných románským jazykům.<sup>9</sup>

**První písemné doklady**

Může být sporné, co lze pokládat za první doklad určitého románského jazyka. Zde se přidržíme tradičního pojetí a uvedeme stručně přehled prvních dokladů velkých románských jazyků.

**Francouzština**

Za první doklad se považují tzv. **Strasburské přísahy**. Jedná se o souvislý text z roku **842** nebo **843**. Přísaha je zahrnuta do latinsky psané historie, jejímž autorem je *Nithardus*, vnuk Karla Velikého.

Obsahem je obnovení spojenectví Ludvíka a Karla (synové Ludvíka Pobožného) proti jejich bratru Lotarovi. Ludvík přísahal německy a Karel francouzsky, aby přísaze rozuměli vojáci z vojska druhé strany.

Text je dochován jen na jednom rukopise o cca 150 let mladším, ale přepis je pravděpodobně dost věrný.

<sup>9</sup> Např.:

Harris, Martin –Vincent, Nigel. *The Romance Languages*. 1<sup>st</sup> published as paperback. New York: Oxford University Press, 1990. ISBN 0-19-520829-3.

Tagliavini, Carlo. *Le origini delle lingue neolatine : introduzione alla filologia romanza*. 6 ed. interamente rielaborata. Bologna : Patron, 1982. xlii, 681. ISBN 88-555-0465-7.

### **Katalánština**

Poměrně brzy (od 9. do 13. stol.) se objevují jednotlivá slova. Až do 13. stol. psali katalánští básníci provensálsky, katalánsky psal až Ramon Llull (1235–1315). Celý prozaický katalánsky psaný text je fragment knihy kázání, který pochází z konce 12. a počátku 13. století.

### **Španělština**

Za první doklady španělštiny (respektive kastilštiny, která se ze všech dialektů později nejvíce rozšířila) se pokládají dvojice glosy. První se nazývají **emiliánské** a jsou v rukopise, který obsahuje kázání a životy svatých. Pochází z kláštera San Millán de la Cogolla (na severu Španělska), asi z **11. století**. Druhé se označují jako **siloské**. Pocházejí z kláštera Santo Domingo de Silos v Kastilii a byly napsány v 11. století. Dříve se v obou případech uváděla datace 10. stol., nyní se badatelé kloní ke století jedenáctému.

Dalším dokladem je **seznam sýrů** z kláštera v Rozuela z období kolem r. 980, který obsahuje prvky leónského dialektu.

### **Portugalština a galicijština**

Tyto dva jazyky se ze začátku nerozlišovaly. Jednotlivá galicijsko-portugalská slova se objevují v 9.–12. století. Galicijsko-portugalština byla jazykem lyrické poezie, a to i v Kastilii. Kastilský král Alfonso el Sabio psal své verše v galicijštině ještě ve 13. století. První doklady napsané **celé** v galicijsko-portugalštině se objevují od **konce 12. století**.

### **Italština**

Za první doklad italštiny se pokládá tzv. *Indovinello Veronese* (hádanka z Verony) z přelomu 8. a 9. století.

Dalším významným dokladem jsou tzv. *Placiti Capuani*. Jedná se o čtyři přísahy zasazené do latinského textu, z nichž nejstarší je z roku **960**, další z roku 963.

### **Rumunština**

Historický kontext rumunštiny byl odlišný. Rumuni žili v byzantsko-slovanském prostředí. Oficiálním jazykem byla nejprve řečtina, po příchodu Slovanů a vytvoření slovanských knížectví také slovanština (staroslověnština nebo stará církevní slovanština), a to ve státní správě i církvi.

První známé dokumenty ve slovanském jazyce pocházejí z poloviny 14. stol. První doklad psaný **celý** v rumunštině, který se zachoval (nepochybně ne nejstarší), je dopis z r. **1521**, který se týká jednoho z tureckých tažení. Začátek a konec dopisu jsou ve slovanském jazyce. Je psán **cyrilicí**, kterou Rumuni přijali a používali až na malé výjimky **až do pol. 19. století**.

## **LITERATURA**

CLACKSON, James – HORROCKS, Geoffrey. *The Blackwell History of Latin Language*. Malden: Blackwell Publishing, 2007. viii 324 s. ISBN 978-1-4051-6209-8 (hardcover)

FISCHER, Olga. *Morphosyntactic Change. Functional and Formal Perspectives*. 1<sup>st</sup> edition. New York: Oxford University Press, 2007. xviii 378 s. ISBN 978-019-926705-7 PB.

HARRIS, Martin – VINCENT, Nigel. *The Romance Languages*. 1<sup>st</sup> published as paperback. New York: Oxford University Press, 1990. ISBN 0-19-520829-3.

HERMAN, József. *El latín vulgar*. Traducción, introducción, índice y bibliografía de M.<sup>a</sup> del Carmen Arias Abellán. 1.<sup>a</sup> edición. Barcelona: Ariel, 1997.

KLAUSENBURGER, Jürgen. *Coursebook in Romance linguistics*. Muenchen : Lincom Europa, 2001. 203 s. ISBN 3 89586 203 7.



- LÖFSTEDT, Einar. *Il latino tardo*. Trad. Giorgetti, Carmen Cima. Brescia: Paideia, 1980. (švéd. orig. *Late Latin* 1959)
- TAGLIAVINI, Carlo. *Le origini delle lingue neolatine : introduzione alla filologia romanza*. 6 ed. interamente rielaborata. Bologna : Patron, 1982. xlii, 681. ISBN 88-555-0465-7.
- VARVARO, Alberto. Documentazione ed uso della documentazione. In *La transizione dal latino alle lingue romanze. Atti della Tavola Rotonda di Linguistica Storica, Università Ca' Foscari di Venezia, 14–15 giugno 1996*. Herman, J. (ed.). Tübingen: Max Niemeyer, 1998. s. 67–76.
- VARVARO, Alberto. Latin and Romance: fragmentation or restructuring? In *Latin and the Romance Languages in the Early Middle Ages*. Wright, R. (ed.). London: Routledge, 1991. s. 44–51.
- WRIGHT, Roger. *A Sociophilological Study of Late Latin*. Turnhout: Brepols, 2002. viii, 389. ISBN 2-503-5133.
- ZAMBONI, Alberto. *Alle origini dell'italiano : dinamiche e tipologie della transizione dal latino*. 1. ed. Roma: Carocci editore, 2000. 226 s. Università; 213 (linguistica). ISBN 88-430-1653-9.
- ZAVADIL, Bohumil. *Vývoj španělského jazyka 1*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. 298 s. ISBN 80-7184-541-8.